



HEINRICH VON KLEIST

# Nukketeatterista

**V**iettäessäni vuoden 1801 talvea M:ssä tapasin eräänä iltana julkisessa puutarhassa herra C:n. Hänet oli äskettäin palkattu ensitantsijaksi kaupungin oopperaan ja hän oli saavuttanut poikkeuksellisen

suuren suosion rahvaan keskuudessa.

Kerroin olleeni yllättynyt, kun olin nähnyt hänet useasti torille pystytetyssä nukketeatterissa, joka viihdytti väkijoukkoa pienillä, laulusta ja tanssista koostuvilla näytelmäkappaleilla.

Hän vakuutti saavansa paljon iloa marionettien elehdinnästä ja antoi minun selvästi ymmärtää, että kehityshaluinen tanssija voisi oppia niiltä yhtä ja toista.

Koska tapa, jolla hän ilmaisi tämän näkemyksen, ei vaikuttanut pelkältä päähänpistolta, istahdin hänen viereensä saadakseni tarkemmin kuulla syyt, joihin tuo merkittävältä vaikuttava väittämä perustui.

Hän kysyi, enkö todella ollut pitänyt tanssivien marionettien liikkeitä, erityisesti niitä pieniä, hyvin viehkeitä.

Tuota seikkaa en voinut kieltää. Itse Teniers<sup>1</sup> ei olisi osannut maalata sievemmin nopeaa rondoja tanssivaa neljän talonpojan ryhmää.

Tiedustelin näiden nukkejen toimintaperiaatetta: kuinka on mahdollista hallita niiden yksittäisiä jäseniä ja kohtia pitämättä sormissa lukemattomia lankoja, mutta kuitenkin saada aikaan liikkeiden rytmi tai tanssi?

Hän vastasi, ettei minun pidä kuvitella koneenkäyttäjän asettelevan ja liikuttavan tanssin eri vaiheissa jokaista jäsentä erikseen.

Jokaisella liikkeellä on painopisteensä, hän sanoi. Riittää, että ohjailee hahmon sisällä olevaa pistettä; jäsenet, jotka ovat vain heilureita, seuraavat itsestään mekaanisesti ilman omaa myötävaikutustaan.

Hän lisäsi kyseisen liikkeen olevan hyvin yksinkertainen. Joka kerta, kun painopistettä liikutetaan *suoravivaisesti*, jäsenet piirtävät saman tien *kaarvia*; ja usein, kun hahmoa tönäistään täysin sattumanvaraisesti, koko liike muodostuu eräänlaiseksi rytmiseksi, tanssia muistuttavaksi liikkeeksi.

Huomautus tuntui ensi alkuun valaisevan hieman tyydytystä, jota hän oli väittänyt saavansa nukketeatte-

rista. Tässä vaiheessa minulla ei ollut vielä aavistustakaan niistä johtopäätöksistä, joita hän tekisi siitä.

Kysyin, uskoiko hän, että nukkeja ohjailevan koneenkäyttäjän tulisi olla tanssija tai ainakin ymmärtää, mikä on kaunista tanssissa.

Hän vastasi, että vaikka tehtävä on mekaanisesti helppo suorittaa, siitä ei seuraa, että sen voisi täyttää kokonaan vailla tunteita.

Painopisteen piirtämä viiva on tosin hyvin yksinkertainen ja hänen uskomuksensa mukaan useimmissa tapauksissa suora. Tapauksissa, joissa viiva on kaareva, kaareutumisen laki tuntui olevan ainakin ensimmäistä, korkeintaan toista astetta. Jälkimmäisessäkin tapauksessa viiva on ainoastaan elliptinen, mikä on yleisesti ottaen ihmisruumiin ääripisteiden luonnollinen muoto (sen nivelten tähden), joten sen kuvaaminen ei vaadi koneenkäyttäjältä suurtakaan taitoa.

Toisaalta tässä viivassa on kuitenkin jotain hyvin salaperäistä. Se ei nimittäin ole mitään muuta kuin *tie tanssijan sydämeen*. Herra C epäilikin, voisiko koneenkäyttäjä löytää sitä millään toisella tavalla kuin asettumalla itse marionetin painopisteeseen, toisin sanoen *tanssimalla*.

Vastasin, että koneenkäyttäjän tehtävä oli esitetty minulle melko hengettömänä, suunnilleen samanlaisena kuin posetiivin kammien vääntäminen.

”Ei suinkaan”, hän vastasi, ”pikemminkin koneenkäyttäjän sormet ovat melko monimutkaisessa suhteessa niihin kiinnitettyjen nukkejen liikkeisiin, ehkä samoin kuin luvut niitten logaritmeihin tai asymptootti hyperbeliin.”

Sen sijaan hän sanoi uskovansa, että tuo hänen mainitsemansa viimeinen hengen hitunenkin voidaan poistaa marioneteista, jolloin niiden tanssi siirtyy täysin mekaanisten voimien valtakuntaan ja voidaan saada aikaan kammella, aivan kuten olin ajatellut.

Ilmaisin ihmetykseni huomattessani, kuinka korkeasti hän arvosti tätä taiteen muunnosta, joka oli suunniteltu vain suuria massoja ajatellen. Hän ei ainoastaan uskonut sen mahdollisuuteen kehittyä yhä korkeammalle, vaan tuntui itsekin askartelevan sen parissa.

Hän hymyili ja sanoi rohkenevansa väittää, että jos

## ”Ja tässä olisi kohta, jossa kehämäisen maailman ääret kohtaisivat toisensa.”

joku mekaanikko suostuisi rakentamaan hänen miettimensä vaatimusten mukaisen marionetin, hän esittäisi sen avulla tanssin, jonka kaltaiseen hän tai ainoakaan kyvykkäämpi aikamme tanssija, itse Vestris mukaan lukien, ei kykenisi.

Kun vaikenin ja loin katseeni maahan, hän kysyi: ”Oletteko koskaan kuullut mekaanisista jaloista, joita englantilaiset taiteilijat valmistavat onnettomuudessa raa-jansa menettäneille?”

”En”, vastasin. ”Mitään sen kaltaista ei ole ikinä osunut silmiini.”

”Sepä harmillista”, hän vastasi. ”Sillä jos kerron näiden onnettomien tanssivan niillä, niin pelkään pahoin, ettette usko minua. – Mitä sanonkaan, tanssivat? Heidän liikkeittensä kaari on tosin rajoitetumpi, mutta juuri näillä samoilla, heille rajoituksia asettavilla raajoilla he tanssivat niin rauhallisesti, kevyesti ja sulokkaasti, että jokaisen ajattelevan mieli hämmästy.”

Totesin leikilläni, että sittenhän hän olisi löytänyt etsimänsä miehen. Taiteilija, joka pystyi rakentamaan tuollaisen ihmeraajan, osaisi nimittäin epäilyksettä koota täydelleen hänen vaatimuksiensa mukaisen marionetin.

Kun hän nyt puolestaan loi silmänsä maahan hieman hämmentyneenä, kysyin, millaisia vaatimuksia hän asettaisi tehtävään pystyvän taiteilijan aikaansaannokselle.

”Ei mitään, mitä ei nukeista jo löytyisi”, hän vastasi. ”Tasapainoisuutta, liikkuvuutta, keveyttä – kaikkea vain yhä suuremmissa määrässä; mutta erityisesti painopisteitten luonnonmukaisempaa järjestystä.”

”Entä mikä olisi tuollaisen marionetin etu eläviin tanssijoihin nähden?”

”Etu? Aivan ensimmäisenä eräs puute, kallis ystäväni. Marionetti ei nimittäin koskaan *emmi*. – Sillä kuten tiedätte, empiminen ilmaantuu silloin, kun sielu (*vis motorix*) on jossain toisaalla kuin liikkeen painopisteessä. Koneenkäyttäjällä ei langan tai rautalangan avulla ole yksinkertaisesti käytettäväänä muuta kuin marionetin painopisteet: näin ollen kaikki sen muut jäsenet ovat, mitä ne sitten ovatkin, pelkkiä elottomia heilureita, jotka seuraavat vain painovoiman lakia. Tätä erinomaista ominaisuutta saa hakea turhaan useimmilta tanssijoiltamme.”

”Katsokaa nyt P:tä”, hän jatkoi. ”Kun hän tanssii Daphnen osaa ja kääntyy katsomaan häntä takaa ajavaa Apolloa, hänen sielunsa on selkärangan nikamissa. Hän taipuu aivan kuin olisi katkeamaisillaan, kuten joku Berninin<sup>2</sup> koulukunnan najadi. Katsokaa nuorta F:ää, kun hän on Paris ja seisoo kolmen jumalattaren luona ojentaen omenaa Venukselle; hänen sielunsa – kauheaa katsoa! – on kyynärtaipeessa.

Hän keskeytti puheensa ja lisäsi: ”Emme ole voineet välttyä näiltä kommelluksilta sen hetken jälkeen, kun söimme hyvän ja pahan tiedon puusta. Mutta paratiisi on meiltä suljettu ja kerubi seisoo takanamme. Meidän on matkattava maailman ympäri nähdäksemme, olisiko paratiisi jossain toisella puolella taas auennut.”

Nauroin. Ajattelin, ettei henki todellakaan voinut harhailla siellä, missä sitä ei ollut. Huomasin kuitenkin, että hänellä oli vielä jotain sydämellään, ja pyysin häntä jatkamaan.

”Tämän lisäksi marioneteilla on se etu”, hän jatkoi, ”että ne ovat *painovoimasta riippumattomia*. Niillä ei ole aavistustakaan aineen velttoudesta, tuosta eniten tanssia vastustavasta ominaisuudesta: voima, joka nostaa ne ilmaan, on nimittäin suurempi kuin se, joka pitää niitä maassa. Mitäpä meidän kelpo G:mme ei antaisi ol-lakseen kuusikymmentä paunaa kevyempi, tai jos tämän suurusluokan vastapaino tulisi hänen avukseen *entrechat*-hypyissä tai pirueteissa? Marionetit, niin kuin keijutkin, tarvitsevat lattiaa vain *hipaistakseen* sitä ja elävöittääkseen jäsentensä lennon uudelleen hetkellisen pidättymisen jälkeen. Me tarvitsemme lattiaa *levätäksemme* sillä ja toipuaksemme tanssin rasituksesta. Tuo on hetki, joka aivan ilmeisesti ei kuulu tanssiin ja jonka tarkoituksena on saattaa alkuun vain nopea katoamisensa.

Väitin, että esittipä hän paradoksinsa kuinka taitavasti tahansa, hän ei saisi minua uskomaan, että mekaanisista jäsenistä koostuva hahmo olisi sulokkaampi kuin ihmisruumiin rakenne.

Hän vastasi, ettei ihminen lähes millään muotoa edes vetäisi vertoja marionetille tässä asiassa. Vain jumala pystyisi tällä rintamalla mitteleämään aineen kanssa. Ja tässä olisi kohta, jossa kehämäisen maailman ääret kohtaisivat toisensa.

## ”Karhu katsoi minua silmiin oikea tassu lyöntiin kohotettuna: tämä oli sen miekkailuasento.”

Hämmästyin yhä enemmän, enkä tiennyt, mitä vastata noin omituiseen väitteeseen.

Hän otti hyppysellisen tupakkaa ja vastasi, että hänestä tuntui, etten ollut lukenut ensimmäisen Mooseskirjan kolmatta lukua<sup>3</sup> huolella; ellei keskustelukumppani tunne ihmiskunnan kehityksen ensimmäistä vaihetta, hänen kanssaan ei voi puhua kunnollisesti seuraavista, saati sitten viimeisimmästä vaiheesta.

Sanoin tietäväni kylläkin varsin hyvin, missä määrin tietoisuus synnyttää hämmennystä ihmisen luonnollisessa suloudessa. Eräs tuttavapiirini nuorukainen oli kadottanut viattomuutensa ja paratiisinsa silmiäni edessä yhden ainoan huomautuksen tähden eikä kaikista ajateltavissa olevista ponnisteluistaan huolimatta ollut saavuttanut sitä enää koskaan. – ”Mutta mitä johtopäätöksiä tästä voitte kuitenkin tehdä?” jatkoin.

”Minkälaisesta tapauksesta oli kyse?”, hän kysyi

Kerroin, että olen kolmisen vuotta sitten kylpenyt erään nuoren miehen kanssa, jonka ruumiinrakenne säteili siihen aikaan mitä suurinta sulokkuutta. Nuorukainen lienee ollut kuudennellatoista vuodeltaan, ja vain etäisesti hänessä saattoi havaita jälkiä naisten huomionosoitusten herättämästä turhamaisuudesta. Sattui, että olimme juuri nähneet Pariisissa veistoksen nuorukaisesta, joka poisti tikkaa jalastaan. Veistoksen valukopiot ovat tunnettuja ja niitä voi ihailla useimmissa saksalaisissa kokoelmissa. Nuorukainen vilkaisi suureen peiliin asettaessaan jalkansa jakkaralle kuivatukseen sen, jolloin veistos tuli hänen mieleensä. Hän hymyili ja kertoi minulle tekemästään havainnosta. Minäkin olin, toden totta, huomannut saman seikan, vieläpä samaan aikaan. Ehkä haluten koetella hänessä uinuvan sulouden varmuutta tai kolauttaa hänen turhamaisuuttaan tervehdyttävästi, nauroin ja vastasin, että hän taisi nähdä henkiä! Hän punastui, nosti jalan uudelleen näyttäkseen minulle asennon. Mutta asento epäonnistui, kuten saattoi helposti arvata. Hän nosti jalan hämmästyneenä kolmannen ja neljännen kerran, hän nosti sen varmaan vielä kymmenen kertaa. Turhaan, sillä hän ei kyennyt toistamaan liikettä – mitä sanonkaan? Liikkeessä, jota hän toisti, oli jotain

niin koomista, että pystyin häidin tuskin pidättämään nauruni.

Tästä päivästä, heti tuosta hetkestä alkaen tapahtui nuorukaisessa käsittämätön muutos. Hän alkoi seistä päiväkausia peilin edessä. Ja sulo toisensa jälkeen haihtui hänestä. Tuntui kuin näkymätön ja käsittämätön mahti olisi asettunut rautaverkon tavoin hänen eleittensä vapaan leikin ympärille, ja kun vuosi oli kulunut, ei ollut enää löydettävissä jälkeäkään hänen suloisuudestaan, joka aiemmin oli häikäissyt häntä ympäröivien ihmisten silmät. Vielä tänään elää eräs henkilö, joka oli läsnä tuossa oudossa ja onnettomassa välikohtauksessa ja voi vahvistaa kertomani sana sanalta todeksi. –

”Tämän tilaisuuden tullen”, herra C. sanoi ystävällisesti, ”kerron siis teille erään toisen tarinan, josta ymmärrätte saman tien, kuinka se liittyy tähän:

Venäjänmatkallani olin liettualaisen aatelismiehen, herra von G:n maatilalla, missä hänen poikansa opettelivat miekkailua uutterasti. Erityisesti vanhempi heistä, juuri yliopistolta palannut nuorukainen, oli mestari miekkailussa ja tarjosi minulle harjoittelumiekkää eräänä aamuna, kun olin hänen huoneensa edustalla. Miekkailimme, mutta minä satuin saamaan etulyöntiaseman; hänen intohimonsa hämmensi hänet; lähes jokainen tekemäni pisto meni perille, ja lopulta hänen miekkansa lensi nurkkaan. Poimiessaan miekkaansa hän sanoi puolittain leikillään, puolittain loukkaantuneena, että hän oli löytänyt mestarinsa: Maailmassa kaikki löytävät voittajansa, se on tietty. Nyt hän halusi viedä minut kaltaiseni luokse. Veljekset purskahtivat äänekkääseen nauruun ja huusivat: ”Lähdetään, lähdetään! Tallille!” He tarttuivat minua kädestä ja veivät karhun luo, jonka heidän isänsä, herra v. G., oli kasvattanut pihalla.

Karhu seisoivat takajaloillaan, kun astuin hämmästyneenä sen eteen, ja nojasi selällään paaluun, johon se oli kahlittu. Se katsoi minua silmiin oikea tassu lyöntiin kohotettuna: tämä oli sen miekkailuasento. En tiennyt näinkö unta seisoessani tuollaisen vastustajan edessä. ”Pistäkää! Pistäkää!” herra von G. sanoi ... ”Yrittäkää, jos onnistuisitte antamaan sille opetuksen!” Toivuttuani hiukan hämmästyksestäni suuntasin miekaniskun kohti

# TEATTERI

Teatteri-lehti  
(09) 135 2080  
info@teatterilehti.fi  
www.teatterilehti.fi

## Henkistä evästä, ruumiillista atakkaa



karhua. Karhu teki tassulla aivan lyhyen liikkeen ja väisti iskun. Yritin pettää sitä harhautuksella. Karhu ei liikahtanutkaan. Hetkellisen oveluuden vallassa hyökkäsin uudestaan sen kimppuun, ihmisrintaan olisin epäilyksettä osunut: karhu teki tassulla aivan lyhyen liikkeen ja väisti iskun. Kohta olin melkein yhtä lyöty kuin nuori herra C. aiemmin. Karhun vakaus sai minut raivostumaan aina vain enemmän, vuoroin pistin ja löin, olin hiestä märkä. Turhaan! Karhu ei vain väistänyt kaikkia pistojani kuin maailman ensimmäinen miekkailija ja jättänyt täysin puuttumatta kaikkiin harhautuksiini (mitä yksikään maailman miekkailija ei voisi tehdä sen perässä). Se seisoi ja katsoi minua silmästä silmään kuin osaisi lukea niistä sieluni, tassu iskuvalmiina, ja jos lyöntini eivät olleet tosissaan tehtyjä, se ei edes liikahtanut.

”Uskotteko tämän tarinan?”

”Täysin!” huusin ja osoitin iloisena suosioni. ”Uskoisin jokaista vierastakin, niin tosi se on; ja vielä enemmän uskon, kun te sen kerrotte!”

”Nyt, oivallinen ystäväni”, herra C. sanoi. ”Nyt olette kuulleet kaiken tarpeellisen, jotta ymmärrätte minua. Näemme, että siinä suhteessa kuin orgaanisen maailman tietoinen harkinta hämärtyy ja heikkenee, astuu sen sulokkuus yhä säteilevämpänä ja hallitsevampana esiin. – Silti samoin kuin kahden viivan leikkauskohta pisteen yhdellä puolella on äärettömän läpi kuljettuaan yhtäkkiä jälleen sen vastakkaisella puolella. Tai kuin koveran peilin kuva, kun se etäännyttyään äärettömästi astuu yhtäkkiä aivan meidän eteemme. Niinpä myös, kun tietoisuus on kulkenut äärettömyyden läpi, sulous löytää paluutien. Tuolloin se esiintyy puhtaimmillaan samanaikaisesti ihmisruumiissa, jolla ei ole tietoisuutta lainkaan tai jolla on ääretön tietoisuus, eli marionetissa, tai Jumalassa.”

”Siis”, sanoin hiukan hajamielisenä; ”meidän tulisi syödä jälleen hyvän ja pahan tiedon puusta, jotta lankeaisimme takaisin viattomuuden tilaan?”

”Juuri niin”, hän vastasi; ”se olisi maailman historian viimeinen luku.”

*Suomentanut Marja Wich*

(alun perin: Heinrich Von Kleist, *Werke in einem Band*. Hanser, München 1966, 802–807.)

### Viitteet

- 1 Teniers oli flaamilainen maalari, joka eli 1610–1690.
- 2 Bernini oli italialainen barokkiajan kuvanveistäjä.
- 3 *Ensimmäisen Mooseksen kirjan* kolmas luku käsittelee syntiinlankeemusta.